

програм (політичних документів), які готуються урядом та парламентом (зокрема, Стратегії розвитку місцевого самоврядування, Національної програми реформування житлово-комунального господарства, Державної програми розвитку малих міст тощо);

• недостатність кадрів для реалізації проектів ММС. Ця проблема має бути розв'язана шляхом підготовки спеціалізованих навчальних модулів, проведення навчальних семінарів, підготовки національного (та регіональних) пулів тренерів та реалізації навчальних програм для державних службовців і посадових осіб ОМС;

• недостатня обізнаність населення та представників основних ключових груп про потенціал ММС у наданні якісних комунальних послуг, удосконаленні муніципального менеджменту та розв'язанні актуальних проблем розвитку місцевого самоврядування. У зв'язку з цим слід зазначити, що за ініціативою Програми Ради Європи «Посилення місцевої демократії та сприяння реформам місцевого врядування в Україні» наказом Міністерства регіонального розвитку та будівництва України від 21 серпня 2010 року № 325 було затверджено склад міжвідомчої робочої групи та національний план заходів з питань розвитку ММС.

Практична складова співпраці НАТО з іншими міжнародними організаціями щодо підтримки миру та безпеки

9

Володимир НАВРОЦЬКИЙ,
аспірант кафедри міжнародних відносин та дипломатичної служби
факультету міжнародних відносин Львівського національного
університету імені Івана Франка

Організація Північноатлантичного договору вже понад 60 років залишається ефективним і надійним гарантом безпеки та стабільності держав-членів. Водночас динаміка сучасних міжнародних відносин, особливо з огляду на такі їхні атрибутивні особливості, як поліцентричність, складність, системність та глобальність, зумовлює необхідність співробітництва НАТО з іншими міжнародними організаціями [5, с. 84]. Зокрема, відповідно до Стратегічної концепції організації 1999 року, така співпраця стала головною ознакою постбіполярного середовища безпеки [17]. Надалі цей підхід знайшов своє відображення у низці декларацій самітів держав-членів альянсу і з огляду на рекомендації групи експертів буде збережений і в новій Стратегічній концепції [14].

Виявлення й усвідомлення системи взаємозв'язків Північноатлантичного альянсу з іншими міжнародними організаціями сприяє не лише кращому розумінню місця НАТО у сучасній системі міжнародних відносин, а й розширює можливості прогнозування її діяльності. Відповідні дослідження присутні, зокрема, у працях таких зарубіжних учених, як Д. Йост, Л. Боргомано-Лоуп, Л. Ліндлі-Френч, Л. Майкл та ін.

Під поняттям «міжнародної організації» сучасні дослідники розуміють стабільний інститут багатосторонніх міжнародних взаємодій, що утворюється щонайменше трьома учасниками міжнародних відносин, об'єднаних спільними цілями, для досягнення яких вони створюють постійні органи і діють надалі у межах визначених норм та принципів (статут, процедура, членство тощо) [2, с. 22]. Зазвичай, розрізняють дві основні групи міжнародних організацій: міждержавні (міжурядові) організації, засновані групою держав, та міжнародні неурядові організації, що виникають шляхом об'єднання фізичних чи юридичних осіб, діяльність яких перебуває поза межами офіційної зовнішньої політики держав [7, с. 121]. Використання такої класифікації, а також класифікації міждержавних організацій за геополітичним критерієм (відповідно до якої виокремлюють універсальні, міжрегіональні, регіональні та субрегіональні організації) дає змогу змалювати масштаби цього напрямку діяльності Північноатлантичного альянсу у контексті дослідження його співпраці з іншими міжнародними інститутами [8, с. 180].

Сучасним прикладом універсальної міжнародної організації виступає Організація Об'єднаних Націй. За сло-

вами відомого російського вченого-правника І. Лукашука, ООН є ядром глобальної системи міжнародних організацій, адже її статут став першим актом, який закріпив основні цілі та принципи міжнародного правопорядку і надав їм імперативної сили [4, с. 41]. Співпраця між Організацією Північноатлантичного договору та Організацією Об'єднаних Націй закладена у самій природі альянсу, адже НАТО була заснована відповідно до розділу VIII «Регіональні угоди» Статуту ООН як фундаментального міжнародно-правового акта [11]. Стаття 1 основоположного Північноатлантичного договору проголошує, що «сторони зобов'язуються, як це визначено у Статуті Організації Об'єднаних Націй, вирішувати усі міжнародні спори, учасниками яких вони можуть стати, мирними засобами і, щоб не ставити під загрозу міжнародний мир, безпеку та справедливість, утримуватися у своїх міжнародних відносинах від погрози силою чи застосування сили у будь-який спосіб, несумісний із цілями Організації Об'єднаних Націй» [15].

Основоположне значення ООН для забезпечення євроатлантичної безпеки підтвержене також у статті 5 Північноатлантичного договору, де «сторони погоджуються, що збройний напад на одну або кількох із них у Європі чи Північній Америці вважатиметься нападом на них усіх. Відповідно, вони домовляються, що в разі здійснення такого нападу кожна з них, реалізуючи своє законне право на індивідуальну чи колективну самооборону, підтвержене статтею 51 Статуту ООН, надасть допомогу тій Стороні або Сторонам, які зазнали нападу, і одразу здійснить, індивідуально чи спільно з іншими

Сторонами, такі дії, які вважатимуться необхідними, включаючи застосування збройної сили, з метою відновлення і збереження безпеки у Північноатлантичному регіоні. Про кожен такий збройний напад і про всі заходи, вжиті у зв'язку з ним, буде негайно повідомлено Раду Безпеки ООН. Такі дії припинятимуться після того, як Рада Безпеки вживе заходів, необхідних для відновлення і підтримки міжнародного миру та безпеки» [15].

На думку вже згаданого російського вченого І. Лукашука, Стратегічна концепція 1999 року, розширивши сферу дії Північноатлантичного договору на прилеглі до регіону області, практично надала НАТО глобального значення і створила, таким чином, пряму конкуренцію Організації Об'єднаних Націй [4, с. 299]. Проте, всупереч цьому твердженню, діяльність альянсу стала демонстрацією примату Ради Безпеки ООН у питаннях забезпечення міжнародного миру та безпеки і на декларативному, і на практичному рівнях.

На переконання американського вченого Д. Йоста (*David Yost*) НАТО потребує співпраці з ООН, адже прагне спиратися на резолюції Ради Безпеки як на правову основу проведення операцій, що виходять за рамки статті 5 Північноатлантичного договору [18, р. 41]. Місії ІФОР та СФОР у Боснії та Герцеговині, діяльність сил КФОР на території Косова та ІСАФ у Афганістані стали прикладами реалізації альянсом мандату ООН. Зважаючи на успіхи цих операцій, держави – члени НАТО у Декларації Бухарестського саміту, привітавши понад десятирічну співпрацю між Організацією Об'єднаних Націй та Організацією Північноатлантичного договору щодо підтримки та збереження міжнародного миру та безпеки, зазначили, що «такий спільний досвід продемонстрував значущість ефективної координації дій організацій. Подальша співпраця стане значним внеском у реагування на виклики та загрози, що потребують адекватної реакції міжнародної спільноти» [10].

Серед усіх міжрегіональних організацій найтісніші відносини у НАТО склалися з Організацією з безпеки і співробітництва у Європі (ОБСЄ). Підтвердження цього є характеристика, надана ОБСЄ у Стратегічній концепції 1999 року як найбільшій організації із безпеки в Європі, до якої входять також Канада і Сполучені Штати Америки, що робить значний внесок у справу миру і стабільності, зміцнення спільної безпеки, а також у розвиток демократії та прав людини в Європі, вирізняючись при цьому особливою активністю у галузях превентивної дипломатії і запобігання конфліктам, у врегулюванні кризових ситуацій і постконфліктних реабілітаційних заходах [17].

Зосереджуючи увагу на питаннях демократизації, верховенства права, захисту прав людини, примирення конфліктуючих сторін, запобігання конфліктам та постконфліктній відбудові, діяльність ОБСЄ, за словами Д. Йоста, доповнює порядок денний НАТО [1]. Ефективність такого сценарію, незважаючи на консультативний характер ОБСЄ, уможливорюється завдяки членству у ній 55 держав Європи, Кавказького регіону, Центральної Азії та Північної Америки [2, с. 251].

Показовим прикладом міжорганізаційної співпраці у врегулюванні кризових ситуацій стало запровадження Північноатлантичним альянсом восени 1998 року військово-повітряної розвідувальної операції «*Eagle Eye*» як доповнення до наземної розвідувальної діяльності ОБСЄ у Косові, а також організація евакуації персоналу ОБСЄ із зони конфлікту напередодні операції «*Allied Force*» та запровадження місії ОБСЄ у Федеративній Республіці Югославія в січні 2001 року, що мала сфокусувати увагу на проблематиці населеної албанською етнічною спільнотою Південної Сербії [18, р. 116].

Систематичні інтерорганізаційні консультації з широкого кола питань, що включають як напрямки діяльності НАТО (миротворчі місії на Балканському півострові та в Афганістані, розвиток Середземноморського діалогу тощо), і актуальні проблеми сучасних міжнародних відносин (антитерористична діяльність та забезпечення нерозповсюдження зброї масового знищення), сприяють одночасно посиленню ефективності діяльності Північноатлантичного альянсу та його порозу-

міння з іншим державами, які не є членами Організації Північноатлантичного договору [18, р. 128].

Зважаючи на зростання економічної, політичної та військової ролі Європейського Союзу, відбувається розширення та поглиблення його відносин з НАТО на Європейському континенті: у задуваній Стратегічній концепції 1999 року зазначається, що Європейський Союз прийняв важливі рішення і дав новий імпульс зусиллям, спрямованим на зміцнення виміру безпеки й оборони. Цей процес, маючи вплив на альянс загалом, має охопити всіх європейських союзників, які розвиватимуть домовленості, розроблені НАТО і Західноєвропейським Союзом [15].

Як зазначає Д. Йост, «Європейський Союз має у своєму розпорядженні цивільні інструменти та засоби, які не пов'язані зі сферою діяльності НАТО, але є необхідними для розбудови державних інститутів, у тому числі поліції та органів юстиції, а також для виконання програм забезпечення верховенства права» [1]. Такий потенціал, у сумі із фінансовими ресурсами, слугує вагомим чинником у формуванні прагнення Північноатлантичного альянсу розвивати співпрацю з ЄС у сфері врегулювання конфліктів.

Пакет домовленостей «Берлін +», підписаний у 2003 році, виступає документальною основою для взаємовідносин між НАТО та Європейським Союзом під час проведення миротворчих операцій [18, р. 76]. Першою операцією під самостійним керівництвом ЄС, відповідно до домовленостей «Берлін +», була операція «*Concordia*» в Македонії (березень – грудень 2003 року), яка стала продовженням серії операцій Північноатлантичного альянсу, що проводилися на прохання македонського уряду (операції «*Essential Harvest*», «*Amber Fox*», «*Allied Harmony*») [3]. Ще одним прикладом такої діяльності стало завершення Альянсом місії СФОР у Боснії та Герцеговині і запровадження на її місці у грудні 2004 року операції ЄС «*Althea*» [18, р. 79]. Спільна місія НАТО та Європейського Союзу позначилася одночасним поєднанням миротворчих потенціалів обох організацій та співпрацюю з ще однією регіональною організацією – Африканським Союзом [13, р. 2].

Заохочення проведення миротворчих операцій під керівництвом ЄС виступає своєрідною підтримкою ініціатив розвитку європейської політики безпеки і оборони (*European Security and Defence Policy, ESDP*) з боку НАТО [12]. Інтерес альянсу в цьому разі полягає не лише у розвитку ефективнішої системи безпеки на Європейському континенті, а й у вдосконаленні систем безпеки окремих європейських держав – членів НАТО.

Про обсяги та значення співпраці НАТО з Європейським Союзом свідчить також Декларація Бухарестського саміту Північноатлантичного альянсу, в якій зазначається, що «відносини НАТО з ЄС покривають широке коло спільних інтересів, пов'язаних з безпекою, обороною, врегулюванням кризових ситуацій (включаючи боротьбу з тероризмом), створенням узгодженого та взаємозміцнювального військового потенціалу, плануванням на випадок надзвичайних ситуацій. «Наша успішна співпраця ... робить внесок у зміцнення миру та безпеки в регіоні. У світлі спільних цінностей та стратегічних інтересів НАТО та ЄС працюють пліч-о-пліч під час ключових операцій з врегулювання криз і продовжуватимуть робити це в майбутньому... Ми визнаємо значущість більш сильної та дієздатної європейської оборони, яка може забезпечити реагування на спільні виклики, що постають перед НАТО та ЄС... Міцніший Європейський Союз робитиме вагомий внесок у нашу спільну безпеку» [10].

Попри порівняно незначну політичну роль субрегіональних організацій, їх відносини з НАТО простежити значно важче. Водночас держави – учасниці низки субрегіональних організацій є членами альянсу. Прикладом може слугувати, зокрема, Вишеградська група, яка була створена з метою реалізації євроатлантичних прагнень її держав-членів. Проте після вступу Польщі, Чехії, Угорщини та Словаччини до НАТО вона не припинила свого існування. Держави-члени дотепер проводять зустрічі на вищому рівні й узгоджують свою політику в рамках НАТО.

Незважаючи на визначальний вплив міждержавних організацій, неурядові інституції також відіграють значну роль у розвитку системи сучасних міжнародних відносин. Як влучно зауважує російський дослідник А. Торкунов, міжнародні неурядові організації можуть порушувати питання, які не торкаються діяльності урядів, збирати, опрацьовувати й поширювати інформацію про міжнародні проблеми, які вимагають особливої уваги, а також ініціювати конкретні підходи до їх вирішення і підштовхувати владу держав до підписання відповідних угод, здійснювати нагляд за діяльністю урядів у тих чи тих сферах міжнародних відносин, мобілізувати громадську думку тощо [7, с. 122]. Втім, на думку французької дослідниці Л. Боргоmano-Лоуп (*Laura Borgomano-Loup*), НАТО не використовує потенціал взаємовідносин з недержавними організаціями у повному обсязі, зважаючи на їх чисельність, різноманітні інституційні структури та цілі діяльності [9, р. 30].

Так, миротворчі місії Північноатлантичного альянсу супроводжуються співпрацею з Міжнародним комітетом Червоного Хреста, представники якого стежать за дотриманням норм міжнародного гуманітарного права під час проведення бойових операцій, поводження з військовополоненими, цивільним населенням, культурними цінностями тощо. Участь літаків системи НАТО АВАКС задля забезпечення антитерористичних заходів упродовж Олімпійських ігор в Афінах та Турині, чемпіонату Європи з футболу у Португалії (2004 р.) та чемпіонату світу з футболу в Німеччині (2006 р.) стала елементом співпраці між НАТО та організаторами змагань – Міжнародним олімпійським комітетом, УЄФА (*United European Football Association, UEFA*) та ФІФА (*Federation of International Football Associations, FIFA*) [6].

Створення та ефективне функціонування комплексу взаємозв'язків Північноатлантичного альянсу з різноманітними міжнародними організаціями стає надзвичайно важливим елементом становлення системи евроатлантичної безпеки. Як наголошується у Декларації саміту держав – членів НАТО у Бухаресті, «більшість викликів безпеці, які існують на сьогодні, не можуть успішно вирішуватися альянсом самотужки. Їх розв'язання краще може бути досягнуте через широке партнерство із максимальним залученням міжнародного співтовариства, що становитиме частину надійного всеохопного підходу, заснованого на принципах відкритості та співробітництва, а також визначення позицій усіх сторін процесу» [10]. Саме у поєднанні різноманітних сил, засобів та мандатів окремих міжнародних організацій, що, за словами Д. Йоста, виступають основою своєрідного ефективного розподілу праці між ними, полягає фундаментальний інтерес розвитку міжорганізаційної співпраці Північноатлантичного альянсу [1].

Участь держав – членів НАТО в інших міжнародних організаціях має значний позитивний вплив на розвиток відносин між ними та Північноатлантичним альянсом. Так, для прикладу, усі держави – члени альянсу є членами Організації Об'єднаних Націй, а Великобританія, Франція та Сполучені Штати Америки є, окрім того, постійними членами Ради Безпеки ООН, котрі диспонуєть правом вето. Усі держави – члени НАТО також виступають і як члени Організації з безпеки і співробітництва в Європі. Лише сім (США, Канада, Ісландія, Норвегія, Туреччина, Хорватія та Албанія) із двадцяти восьми держав-учасниць альянсу не є членами Європейського Союзу.

Проте слід усвідомлювати, що кожна міжнародна організація, незважаючи на кількісні чи якісні характеристики членства, діє згідно зі статутом та визначеними цілями і тому розвиватиме свою співпрацю з іншими суб'єктами міжнародних відносин не стільки з огляду на прагнення окремих держав-членів, скільки відповідно до наданих їй установчими документами повноважень. Також, як зауважує Д. Йост, «міжнародні організації певною мірою конкурують у питаннях використання відповідних ресурсів та права виконання міжнародних місій... Така конкуренція пояснюється занепокоєнням окремих інституцій тим, що деякі форми співпраці можуть обмежити їхню автономію чи статус, ... та амбіціями певних держав щодо отримання домінуючої ролі у певних організаціях» [1].

Вагомий вплив на розвиток міжорганізаційної співпраці має також і суб'єктивний чинник, який проявляється

в ротаційній участі окремих осіб у керівництві різними міжнародними організаціями. Так, значний імпульс розвитку взаємовідносин між Північноатлантичним альянсом та Європейським Союзом був наданий у результаті призначення колишнього Генерального секретаря НАТО (1994–1995 рр.) Хав'єра Солани на посаду Верховного представника ЄС із питань зовнішньої політики і політики безпеки [16, р. 66].

Отже, як можна помітити, співпраця з міжнародними організаціями посідає ключове місце у діяльності Північноатлантичного альянсу щодо підтримки миру та безпеки. Постійно розширюючи та поглиблюючи взаємовідносини з різноманітними організаціями, НАТО не лише економить власні ресурси під час підготовки та проведення миротворчих операцій, а й поширює позитивний образ найідейного партнера. З огляду на численні переваги такого політичного курсу альянсу, можна з упевненістю прогнозувати подальший розвиток його міжорганізаційної співпраці і на практичному, і на конституційному рівні, втіленому у новій Стратегічній концепції, а також у подальших документах.

Джерела

1. Йост Д. Удосконалення співпраці НАТО з міжнародними організаціями / НАТО Ревю, 2007. – № 3. – <http://www.nato.int/docu/review/2007/issue3/ukrainian/analysis2.html>
2. Кучик О. Міжнародні організації. – К.: Знання, 2007. – 749 с.
3. Ліндлі-Френч Д. Зв'язки, що зобов'язують / НАТО Ревю, 2003. – № 3. – <http://www.nato.int/docu/review/2003/issue3/ukrainian/art2.html>
4. Лукашук І. Международное право. Особенная часть. – М.: Волтерс Клувер, 2005. – 544 с.
5. Мальський М., Мацяк М. Теорія міжнародних відносин. – К.: Знання, 2007. – 461 с.
6. Пардю Д., Беннетт К. Еволюція операцій НАТО / НАТО Ревю, 2006. – № 1. – <http://www.nato.int/docu/review/2006/issue1/ukrainian/art1.html>
7. Современные международные отношения. / Под ред. А. В. Торкунова. – М.: Российская политическая энциклопедия, 1999. – С. 121–142 (317 с.).
8. Цыганков П. Международные отношения. – М.: Новая школа, 1996. – 317 с.
9. Borgomano-Loup L. Improving NATO-NGO Relations in Crisis Response Operations. – Rome: NATO Defense College Academic Research Branch, 2007. – 76 p.
10. Bucharest Summit Declaration, Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Bucharest on 3 April 2009. – http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm
11. Charter of the United Nations. Chapter VIII: Regional Agreements. – The official website of the United Nations. – <http://www.un.org/en/documents/charter/chapter8.shtml>
12. EU-NATO Declaration on the European Security and Defence Policy. – <http://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-142e.htm>
13. Michael L. NATO-EU Cooperation in Operations / NATO Defense College Research Paper, 2007. – № 31. – P. 249–259.
14. NATO 2020: Assured Security; Dynamic Engagement. Analysis and Recommendations of the Group of Experts on a New Strategic Concept of NATO. – http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_63654.htm
15. North Atlantic Treaty. Washington D.C. – 4 April 1949. – http://www.nato.int/ops/en/natolive/official_text_17120.htm
16. Serfaty S. A Challenged and Challenging Europe: Impact on NATO-EU-US Relations / International Spectator, 2006. – № 1. – P. 61–70.
17. The Alliance's Strategic Concept Approved by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington D.C. – http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_text_27433.htm
18. Yost D. NATO and International Organizations. – Rome: NATO Defense College Research Division, 2007. – 190 p.